

**Kohtuniku rollide paljusus kohtunike pilgu läbi.
Noorkohtuniku vaatevinkel - kas iga algus on raske?
Ettekande teesid**

Monika Laatsit, Tallinna Halduskohtu kohtunik

1. Ootused kohtunikule on kõrged ega sõltu sellest, kas kohtunik on esimesi päevi ametis või peatselt väljateenitud vanaduspensionile siirdumas. Kohtunik peab olema sõltumatu, erapooletu ja tegema mõistliku aja jooksul õige ja õiglase lahendi.
2. Uues ametis on abiks ettevalmistusteenistusest ja varasemast erialasest tööst kaasa võetud kogemustepagas.
3. Kõige rohkem aega, energiat ja vaimujõudu on värskest esimese astme halduskohtunikult seni nõudnud analüüsija, otsustaja ja kirjutaja rollid. Kvaliteetse kohtulahendi sünniks on nende rollide oskuslik täitmine määrava tähtsusega. Neid rolle täites ei ole halduskohtunik alati pelgalt mehaanik, vaid saab olla natuke ka sotsiaalne insener.
4. Menetlusseadustikud lähevad järjest mahukamaks ja detailsemaks, kuid suunavad meid üha ökonoomsema, tõhusama ja pooli lepitada püüdva menetluse poole. Seega peab kohtunik olema kohe ametisse astudes valmis täitma ka suurt hulka aktiivset tegutsemist ja suhtlemist nõudvaid rolle – olema hea menetlusjuht, kuulaja, veenja ja lepitaja. Need rollid on värsketele kohtunikule seni pakkunud kõige eredamaid elamusi, nii positiivseid kui negatiivseid.
5. Ideaalses maailmas on noorkohtunik algusest peale kõigiks kohtuniku rollideks täiesti valmis. Tegelikult ei pruugi ka kõige võimekamast juristist üleöö väga head esimese astme kohtunikuks saada, kui just võlukepikest abiks pole. Kohtuniku eri rollide vahel mõistliku tasakaalu leidmine on mõnikord üsna keeruline ja ilmselt saabki selle päris selgeks alles kohtunik olles ja harjutades. Seega tuleb uuel esimese astme kohtunikul alguses paratamatult otsida, katsetada, eksida, vigadest õppida ja proovida uuesti. Alles piisava katsetamise järel saab teada, kuidas kohtuniku erinevaid rolle kõige tulemuslikumalt kokku sobitada.
6. Õiguslaseid, eriti materiaalõiguse alaseid teadmisi on üsna lihtne ise täiendada. Siiski võiks ka esimese astme halduskohtunikul olla käeulatuses rohkem teoreetilist, ka võõrkeelset kirjandust ja perioodikat. Samuti peaks erinevad infosüsteemid olema senisest palju kasutajasõbralikumad ja koondama võimalikult palju õiguslast teavet ühte kohta, et kohtunik saaks kiiremini kasvõi vajalikku kohtupraktikat leida.
7. Kohtunikutööks vajalikke oskusi on aga raamatust õppida keerulisem või koguni võimatu. Kasulik oleks võrrelda, kuidas teised kohtunikud teevad ja miks, mis on olnud tulemuslik ja mis mitte. Noorkohtunikule oleks abiks märkamatu, kuid kindla käega juhitud probleemipõhised arutelud, kus lisaks rääkimisele ka kuulatakse, samuti kõikvõimalikud oskuskoolitused. Neisse koolitustesse ja aruteludesse tuleks jätkuvalt kaasata ka kohtunikukandidaadid. Nende ettevalmistusteenistuse juhendajateks peaks määrama oma ala parimad meistrid. Kohtunikueksamil võiks lisaks kandidaatide õiguslastele teadmiste testida ka kohtunikutööks vajalikke oskusi. Siis on uus kohtunik esimesel päeval oma tööks veel paremini valmis.